

- 21.5.63 Eerikin tornin länsipuolen kaivauksia jatkettu. Osassa B kaivaukset keskeytetty. *kuva 1*
- Tornista etelään vievän muurin vierellä, 215 cm:n päässä tornin ja muurin kulmuksesta on kivilatomus 40-50 cm leveydeltä. Sen pinta on tasossa +79.20. Kivien joukossa on runsaasti hiiltä. Latomusta on näkyvissä 150 cm:n verra. Muurissa latomuksen kohdalla 35 cm:n korkeudella on lappeellaan olevia tiiliä.
- Mainitusta muurista n.2 m:n päässä, Eerikin tornin kupeessa on muurausta. Se on tasossa +79.75. Nykyinen taso +78.95. Pinta epätasainen. Lännenpuoleinen sivu 40 cm pituinen. Muurauksen etuseinäm muodostaa 70 cm:n päässä länsireunasta 18 cm ulokkeen, jossa on sarana. Sitä on näkyvissä 16 cm verran, sen rautatapin korkeus on 6,5 cm. Etuseinässä, mainitusta ulokkeen reunasta 68 cm päässä on pystysuora ura, jonka leveys on 16 cm. Länsireuna ulottuu 28 cm:n verran muurauksen sisään, itäreuna 17 cm:n verran. Ura sisälsi runsaasti palanutta puuta. Siitä 62 cm:n päässä on muurauksen itäreuna, jonka pituus tornista mitattuna on 96 cm.
- Täyttemaavallin etäisyys tornista on keskimäärin 185 cm. Edellä selostetussa osassa (B) keskeytettiin työt ja siirryttiin vanhan etelään suuntautuvan muurin itäpuolelle. Kohdassa A kaivaukset ja maan seulominen jatkuvat. Vesiportin ja Pikkuportin välistä kurttiinimuuria aloitettu purkaa, Eerikin tornista etelään suuntautuvan muurin itäpuolelta.
- Ensimmäisen ja toisen ampuma-aukon välistä, muurin alaosa n.240 cm:n korkeudelta muurin harjasta lukien poistettiin muurausta. Kun oli purettu n. 50 cm löytyi kivien välistä 42 x 35 cm suuruinen pyvin laho parru.
- Ampuma-aukon (N:o 1) holvin alta poistettiin kiviä n.30 cm:n verran. Niiden alla oli hiekan ja laastin sekaista maata ohut kerros. Tämän jälkeen alettiin hakata itse puolustuskäytävän lattiaa, jonka leveys on 125 cm, sekä siitä n.65-70 cm alempana olevaa lippaa, jonka leveys on 90-100 cm, koekeus 60-70 cm. Laasti oli hyvin kovaa ja sisälsi tummia kivensiruja, jotkut hyvin suuriakin (2 cm läpim.) sekä tiilimuruja. (Laastinäyte n:o 1)

Ampuma-aukkojen välinen muuri A purettiin muurin harjasta lukien vasemmalta 240 cm:stä alaspäin, oikealta reunalta 300 cm:stä alaspäin ja tuettiin. Sen alta, kulttuurimuurin ja siitä alaspäin jatkuvan vanhan muurin rajauksesta n. 45 cm:n päässä ampuma-aukon reunasta, tuli esille pyöreäsuinen kolo, joka jatkuu vinottain kohoten kurttiinimuurin sisään.

(kuva ²Sl.) Pikkuportin ja Vesiportin välisen kurttiinimuurin viraanpuoleisen sivun perusmuurin vahvistamiskaivauksissa jatkettiin antura n:o 4:n tilan kaivamista kurttiinin alla, samoin numeroiden 6-7. (kuva 2)

Vesiportin bastionin puoleisen sivun tekeillä oleva antura saatiin valettua.

Vesiportin sisäpuolen kaivauksissa tuli ^{pilari} pihan III:n kohdalla esille vanhaa kiveystä +76.65:n tasolta. Kuoppaa alettiin laajentaa pituussuunt. itään päin.

Kasematti Sl06:n pohjan kaivamista jatkettu.

22.5

Kohdassa A kaivaminen ja seulominen jatkuvat. Kaivausala ulottuu 350 cm perällä olevasta 2 m korkeasta muurista tornin sivun suuntaan ja leveydeltään 200-340 cm:iin. Muurin ja tornin vieressä on näkyvissä n.80 cm levydeltä kiviä, joilla ei ole mitään järjestystä. Tornin vieressä tämä kiveys loppuu 2 m:n päässä perällä olevasta muurista lukien. Kaivausalueen keskiosa on vielä hiekan peitossa, joka koostuu hiesusta, hiilen palasista, laastinkappaleista sekä luista. Löyt.nauloja.

Kurttiinimuurin ampuma-aukko 1:n kohdalta puolustuskäytävän lattia purettu kokonaan ja sen alla ollutta maata poistettu. Mainitusta ampuma-aukosta itäänpäin olevan muurin alaosa alettu myös purkaa. Löydetty sinistä ja vihreää väriä, sekä puunkappale jossa mainittua vihreää.

Kurttiinimuuri V:n vahvistamistöissä antura n:o 9 valettu. Muiden osalla kaivaminen jatkuu.

Vesiportin bastionin sisäpuolella pilari III:n kaivannon pituus on 370 cm.

Kasematti Sl06:n pohjaa kaivettaessa tuli tasossa +76.75 esille kaksi hirttä. Toinen aivan kasematin suuaukon edustalla olevan muurauksen vieressä, sen suuntaisena. Lämpimä n.15 cm, pituus 390 cm. Toinen 180 cm päässä kasematin keskellä. Idänpuoleinen pää on n. 2 m:n verran lahonnut. Pohjalla on laastikerros. Sen päällä oleva maa koostuu

savesta, tiilinpalasista, pienehköistä kivistä ja laastista.
kuva 3

- 24.5. Kohdassa A kaivamista ja seulomista jatkettu. Kaivausala ulottuu 5 m tornin vierustaa pitkin ja 2 - 3.40 m tornista poispäin.
- Eerikintornin ja F101:n välinen matala muuri on 306 cm:n pituinen, korkeus nykyisestä kaivaustasosta (+79.00) 2 m., Sen alaosassa kivien tasossa on kolo, joka on syntynyt ainakin osaksi muurissa olevien kivien alasputoamisesta. Se on 215 cm leveä, vasemmassa reunassa 105 cm pituinen irronnut kivipaasi. Korkeus on n. 30 cm. Se ulottuu takana olevaan muuriin asti (88 cm:iin).
- Puheena olevan muurinpätkä jatkuu vasemmalla olevan muurin sisään, oikealla se rajoittuu Eerikin torniin. Päällys vinoiksi murattu.
- Seulomisen tuloksena on ollut rautanauvoja, vasaran teräosa + vartta, ketjunpala, jossa koukku.
- Työt keskeytetty toistaiseksi.
- Kohdassa C ampuma-aukko 1:n oikeanpuoleista seinää purettu 60 cm:n verran alaosasta ja täetetty. Mainitusta kohdasta ampumakäytävän lattiaa purettaessa tuli 120 cm yläreunasta alaspäin muurista esille (kuva 8) teräkulmaisen kolmion muotoisen kolon yläosa. Löydetty lasinpalasia, tummanvihreitä. Etelään päin olevan muurin päältä poistettu kiviä 20 cm, telineiden tilaa varten.
- Pohjanvahvistustöissä alettu rakentaa antura 4:n valukehikkoa. Valaminen aloitettu. N:o 6-7 kaivamista jatkettu.
- Pilari III:n kohdalla kiveytys jatkuu muurin suuntaisena ja 90 cm leveänä. Päällä ollut laasti poistettu. Se oli ruskean kellertävää, murenevaa, sisälsi karkeaa soraa, pieniä tummia kiviä ja tiilenpalasia. Kaivannon itäpäässä havaittavissa selvästi kerroksittain tiiliä - maata - laastia - maata - tiiliä.
- Kasematti S106:n pohjalla n.lm:n päässä taka- ja länsiseinästä runsaasti palaneen puun jäännöksiä.
- 25.5. Pikkuportin ja Vesiportin välisen kurttiinimuurin lattian ja lipan purkamisesta sekä niiden alla olevan täytemaan poistamista jatkettu. Esille tulleen kiillamaisen kolon mitat: suuaukon lev. 148 cm, korkeus 125 cm, oikeanpuoleinen sivu 100 cm, vasemmanpuoleinen 170 cm. Takaosasta kolo nousee hieman yläspäin. Aukon suun yläpuolella oleva 120 cm

korkea, muurinosa erottuu selvästi muusta muurauksesta, sillä mainittu alue on vasemmalta puolen 4 cm syvemmällä kuin siitä jatkuva muuri.

Oikealla puolen on vain kapea rako. Tässä näin rajoitetussa alueessa ovat kivet suurempia kuin esim. oikealla puolella olevassa muurissa. (kuva 4, vaalea)

- 27.5. Kohdassa C ampumakäytävän lattiaa ja lippaa purettu oviaukon edustalta. Täytemaata poistettu. Pohjanvahvistustöissä antura 33:n kuoppaa alettu kaivaa. Poistettu 5 hirttä. Antura 32 valettu. Alettu kaivaa antura 10:n kuoppaa. Pilari IV:n kohdalla aloitettiin kaivaa anturan valukuoppaa, koko 120 x 350 cm. Kuoppa on kokonaan kasematti S108:n sisäpuolella. Aivan pinnassa oli punertavaa maata, mikä johtui hienosta tiilimurskasta, tämän alla, n.10 cm pinnasta, oli parin sentin paksuinen hiilikerros. Kasematti S106:n pohjan kaivamista jatkettu. Ampuma-aukon perällä olevan 78 cm leveän muurauksen vieressä on pituussuuntaan oleva hirsi. Taso +76.73, pituus 315 cm. (kuva 3)
- 28.5. Kohdassa C muurin levennyksen (anturan) tasosta alaspäin runsaasti tiilinpalasia, laastia sekä kiviä, (9 x 15,5 tiilit) n. 120 cm:n leveydeltä. Aivan muurin vieressä 40 cm leveä hiilikerros, jossa runsaasti luunpalasia. Ampuma-aukko 2:n kohdalla puolustuskäytävän lattiaa purettu. Pilari IV:n kohdalla kaivamista jatkettu. Kaivannassa havaittavissa ohuita laastikerroksia sekä niiden välissä tummahkoa maata ja tavallista hiekansekaista täytemaata isohkoine kivineen. Antura n:o 35:n kaivannassa hirret hyvin tiheässä, pystyhirsien välit 30-37 cm. Kaivannon reunassa havaittavissa kerroksistain multaa-hiekkaa-multaa-laastia-multaa-laastia. Antura 33 valettu.
- 29.5. Kurttiinimuurin lattian purkamisen vanhasta muurista länteen jatkuu. Mainitusta muurista itään oleva lattian osa saatu kokonaan purettua. Noin 1 m:n päässä muurin levennyksestä alaspäin on kerros jossa runsaasti kiviä ja laastinpaloja. Muurin vieressä hiili ja luukerros 20 cm leveä.

Kiilamaisen aukon alapuolella n.1 m muurin levennyksestä alaspäin suuria kiviä hyvin löysässä. Niiden välissä oleva hiekka valuu helposti alaspäin.

Vesiportin bastionin pilari IV:n kohdalla kaivettu kiveykseen saakka. Kasemattien S107 ja S108 välistä muurausta purettu pari varvia.

Antura 35:n kaivamista jatkettu.

30.5. *Kurtinimi Vm ja Et. Patti Luoma*
Poistettaessa maata oviaukon kohdalta itäreunalla olevaan muuriin asti, tuli esille 180 cm oviaukosta alaspäin muurattu hieman kaarevaseinäinen tasanne. Sen reuna on kiilamaisen kolon vasemman seinän jatkoa, ja se muodostaa kolmiomaisen alueen kurttiinimuurin ja itäreunalla olevan pohjois-eteläsuuntaisen muurin kulmaukseen. Suurin leveys nurkasta mitattuna on 135 cm ja pohjois-etelämuurin vieressä 130 cm. *(kuva 4, valok)*

Ampumakäytävän lattian purkaminen jatkuu. Amp.aukko 4:n kohta.

Kasemattien S107 ja S108 välinen muuraus oli hyvin epätasainen. Ulkoreunan puolella kivipinta 20 cm alempana. Tässä rajauksessa 155 cm:n päässä pilari IV:stä muuraus katkeaa ja syntyy n. 60 cm syvä rako. Poistettujen kivien välissä runsaasti murentunutta laastia ja pienehkäjä kiviä.

Työt keskeytetty toistaiseksi.

Anturoiden 34 ja 35 kuoppien kaivaminen jatkuu.

Valokuvattu ant.35, kasematti S 106 ja S108.

31.5. Kaivannossa C, (kuva ⁴ ~~3~~) kohdassa, jossa suuret kivet sijaitsivat, tuli niiden alapuolelta esille muurissa oleva aukko. Se kapenee sisäänpäin, seinät muurattu, takaseinän muuraus hyvin epätasainen, jälkeempäin muurattu. Ollut alunperin ampuma-aukko. Mitat: korkeus takaosasta 68 cm, etuosasta 100 cm, leveys 100 cm. Syvyys oikealta sivulta 160 cm, yläreuna, vasemmalta sivulta 167 cm, yläreuna; oikealta sivulta 140 cm, alareuna; vasemmalta sivulta 148^{cm}, alareuna.

Katossa 3 isoa paalua. Pohjalla oli n.15 cm hiilikkerros.

Täytemaata alettu poistaa Eerikintornin vierestä osasta B. Ampuma-aukkojen 2 ja 3 väliseen kohtaan alettu kaivaa kuoppaa anturaa varten. Mainitulta kohdalta kaivannon pohjalta tasossa +78.92 tuli esiin kiveystä.

Kasematti S106:n lattiaa laastikerroksesta alaspäin alettu purkaa.

Antura 34 valettu. Kaivantoa täytetty.

4.6. Kohdassa B poistetaan kurttiinimuuria lattiaa ^{ampuma} a-aukko 5:n kohdalla.

Ampuma-aukkojen 2 ja 3 kohdalla kivetys tullut selvästi esille. Se osottautui portinpieleksi, joka vastaa Eerikin-tornissa kiinni olevaa pieltä.

Kohdassa C n. 120 cm ampuma-aukon alareunasta on kiveystä, joka jatkuu kaivannon reunojen alle. Kivetys poistettu.

Kasematti S106:n lattiakiveystä poistetaan.

Pilari IV:n kaivannasta poistettu kivetys, yksi pystyhirsi näkyvissä.

Antura 35 valettu.

5.6. Kohdassa C, anturan kaivannassa 135 cm ampuma-aukon alareunasta (kuva ⁵ ~~1~~) alaspäin loppuu varsinainen kiinteä muuri. Siitä alaspäin ja sisäänpäin kivet melko irrallaan, laastia välissä. Näiden alla 74 cm alaspäin kiinteän muurin alareunasta pitkittäin olevia hirsii, jotka alun perin ovat olleet mahdollisesti aivan vierä vieressä. Osittain pahoin lahonneita. Ensimmäinen hirsi n. 15 cm muurin reunasta ulospäin. Niiden paksuus on 15-20 cm. Näkyvissä on 3 pituus-suuntaan olevaa ja yksi poikittainen, näiden alla oleva hirsi. Alimpana saven ja hiesun sekaista maata.

Kohta B kurttiinimuurissa kiinni olevan "käytävän" katto purettu, eli siis ampumakäytävän lattia. Löytyi pieni rautakuula.

Kasematti S106:n pohjakiveyksen poistamista jatkettu. Näkyvissä koilliskulmassa pari pystyssä olevaa, kapeahkoa pystyhirttä.

Kaivaminen keskeytetty.

Pilari IV:n kaivannassa 2 pystyhirttä, 2 pitkittäistä ja yksi poikittainen.

Alettu kaivaa Eteläpatterin länsi-^{osa, N203} ~~aukkoa~~ (kuva 3).

6.6. Kohdassa C tullut jälleen näkyviin hirsi. Se on muurin reunan ulkopuolella 31 cm päässä siitä, 88 cm muurin alareunasta alaspäin. Sen leveys on 13 cm, pituus n. 80 cm.

Kuopan pohjan laajuus 68 x 135 cm ja se ulottuu 64 cm ja se ulottuu 64 cm muurin alle.

Kohdassa B täyttemään poisto jatkuu.

Pilari IV:n anturan kuoppaa syvennetty. Esille tulleet kivet

valokuvattu, sen jälkeen poistettu.

Kohdassa C antura valettu ja pilaritartunnat asetettu paikoilleen.

Eteläpatterin (kuva ~~#1~~⁶) länsikaivannossa täytemaa pääasias-^{N903}sa hiekkaa, seassa laastinpalasia ja pienehköjä kiviä sekä aivan murentunutta laastia.

Kaivannon pohjoisseinä on 130 cm paksu muurinosa, joka jatkuu myös itäkaivannon kohdalla ja siitä eteenpäin, joskin hieman korkeampana. Tämän muurin päältä nousee kaksi eri muurinosa. Ulompi, 55 cm leveä, 150 cm pitkä on alaosaan hyvin huonoa muurausta, jossa on välissä pelkkää multamaata ja pieniä kiviä. Sisempi osa on parempaa muurausta, 35 cm leveä. Näiden takana on vielä n. 20 cm leveä muurin paksunnos ennen varsinaista reunamuuria. Pohjoismuuri on länsinurkassa alaosaan muurausliitteessä länsimuuriin, itäinurkassa se taas jatkuu itämuurin sisään. Alimmasta anturasta yläspäin itämuuri on tämän anturan päällä. Länsimuuri muodostaa n. 40-30 cm leveän paksunnoksen varsinaisen raunamuurin pintaan. Se on alimman 130 cm paksun muurin päällä olevan muurinosaan kanssa epäselvässä muurausliitteessä. Eteläseinä puolestaan on molemmista nurkistaan muurausliitteessä viereisiin seiniin. Seinissä on kivien väliin saumoihin käytetty runsaasti kiilakiviä.

Itä- ja pohjoismuurin kulmauksessa +86.25 tasossa on seinissä kiinni oleva laastikerros, etureuna 35 cm. Pohjoisseinän ja länsiseinän kulmauksessa on samanlainen kerros. Tasossa +85.75 on ensinmainitussa kulmassa vielä toinen laastikerros. Etureuna 72 cm, itäseinän reuna 68 cm ja pohjoisseinän 31 cm. Paksuus 15-6 cm. Laastin seassa kiviä.

7.6.

Kohdassa C työt toistaiseksi keskeytetty.

Pilari IV:n anturakivannon työt keskeytetty.

Pilari III:n kaivantoa alettu symentää. Kivetykset poistettu +76.64 ja hirsikerros +76.11 tullut näkyviin, 2 juoksuhiirttä väli 60 cm, 1 sidehirsi jonka vieressä länsipuolella ensimmäisessä juoksuhiirressä pilarin reunasta lukien on läpikaraliitos. Näiden alla näkyvissä vielä toinen hirsiristikko. Eerikin tornista etelään olevan muurin länsipuolella kaivaukset jatkuvat.

Antura 38:n kaivannossa muurin reunan ulkopuolella 3:ssa

rivissä pystypaaluja välit n.40 cm. Muurin reunan alla 2 juoksuhirttä, 1 sidehirsi sekä pystyhirsirivi. Eteläpatterin länsiaukon kaivannossa länsiseinästä mitattuina on 150 cm leveydeltä 2 - 3 cm paksu laastikerros tassa +85.75. Laasti haurasta. Kerros poistettu.

- 10.6. Kohdassa C alettu poistaa täytemaata muurin vierestä n.2 m leveydeltä. Eerikin tornista etelään olevan muurin länsipuolella täytemaan poisto jatkuu. Pilari III:n kaivannosta hirsiristikkoa valokuvattu ja poistettu. Sen alla olevasta hirsiristikosta näkyvissä 2 juoksuhirttä leveydet 35 cm ja 30 cm, sekä 3 sidehirttä, välit 70 ja 65 cm. Antura 37:n kuopasta hirret valokuvattu ja poistettu. Pystyhirsiiä oli kaikkiaan 4 riviä. Eteläpatterin (kuva ~~N2~~⁶) länsikaivannossa ^{N 203} jälleen laastikerros talo +85.40 - +85.30. Se ulottuu 80-110 cm päähän länsiseinästä. Eteläseinästä mitaten n.50 cm jää ilman laastia, kuten edellisenkin kerroksen kohdalla, samoin pohjoispäästä, joten laastikerrosten pituus tulee olemaan suunnilleen 4 m. Laastikerroksen alla nyrkinkokoisia kiviä, ei kuitenkaan yhtenäisenä kerroksena. Laasti on hyvin kovaa 15-18 cm paksua eikä se muodosta mitään tasaista pintaa, vaan laskee jyrkästi kaivannon keskiviivaa kohden. Kaivausta jatkettaessa havaittiin laastikerroksen ulottuvan 180 cm:n päähän länsiseinästä.
- 11.6. Kohdassa B alettu kaivaa kurttiinimuurin puoleista portinpieltä ja siitä jatkuvaa muuria esiin. Mainitun portinpielen itäpuolella on kurttiinimuurissa antura. *Kuva 7A* Kohdassa C täytemaan poisto jatkuu. Runsaasti laastinpalasia ja nyrkinkokoisia kiviä. Työ lopetettu, taso +77,50. Pilari II:n kaivannosta, josta jo aikaisemmin keväällä oli poistettu muurattu kivikerros, poistettiin nyt hirsikerros. Antura 37 kaivannosta hirsien poistaminen jatkuu.

- 12.6. Eteläpatterin länsiaukon^{osum N203 m} kaivaminen jatkuu. 80 cm:n päässä eteläseinästä on jälleen laastikerros tasolla +85.10. Se on melko epämääräinen, osittain palasina. Paksuus on n. 5 cm ja se jatkuu sen päällä olleen laastikerroksen alle, jota ei ole vielä kokonaan poistettu. Kohdassa B täyttemaan poisto jatkuu. Eteläpatterin länsitasanteella kaivettu koekuoppa 152 x 168 cm, Meslöfin salin luoteisnurkkaukseen. Kasematti S106:n pohjakivetystä alettu jälleen poistaa. Pilari II:n kohdalla kaivanto ulottuu pilarin alle, missä maa on hyvin kovaa ja sisältää laastia, savea sekä eriko-koisia kiviä ja tiilinpalsia. Antura 37:n kaivantoa syvennetty bastionin alla. Linnantuvan seinien piikkaus jatkuu. Kuninkaansalin seinien vetotankojen reikien injektointi aloitettu.
- 13.6. Kohdassa B täyttemaan poisotto jatkuu. Eteläpatterin länsikuopan kaivaminen lopetettu toistaiseksi. Meslöffin salin länsiseinän uutta muurausta alettu purkaa muurissa olleesta halkeamasta alaspäin, josta vanha muuraus näkyy. Uudemman ja vanhemman muurauksen välissä on selvä rako. Ulkoreunasta lukien on ensin 35 cm vahvaa muurausta sen jälkeen 45 cm tiilin palasia ja pieniä kiviä osittain irrallaan osittain laastin sitomia. Muuria alettu purkaa myös yläosasta. Antura 37 valettu. Antura 38:n kuoppaa alettu kaivaa. Pilari II:n kuopan kaivaminen keskeytetty. Kuninkaansalin seiniä injektoitu. Kuninkaansalin eteläseinällä olevasta lännenpuoleisesta ko-merosta, jonka mitat ovat, länsiseinän pituus 130 cm, itä-seinä 150 cm, leveys suuaukosta 100 cm samoin takaseinä, korkeus 112 cm holvauksen laesta mitaten, alettiin purkaa pohjalla ollutta yhden varvin paksuista tiilikerrosta. Varsinkin suuaukon reunassa tiilit olivat melko irrallaan, käsin poistettavissa. Tiilikerroksen alla oli n.2 cm pak-suinen laastikerros ja tämän alla peltilevy, joka alkoi 31 cm päästä aukon ulkoreunasta ja peitti koko jäljellä olevan alueen. Sen mitat ovat 100 cm x 83 cm. Peltilevy oli kolmesta kappaleesta tehty ja osittain rikki murtunut.

Tiilien mitat: 24,5 x 11 x 6; 27 x 13 x 7; 24 x 12,5 x 6;
25 x 12 x 7,5.

Laasti valkoista kalkkilaastia ja sisältää tiilimurskaa. Kun peltilevy oli poistettu, tuli sen alta esiin aukko, joka johtaa alempana olevaan E202:n suureen uuniin, E203:een. Tämä aukko sijaitsee seinäkameron länsireunassa n.10 cm päässä länsiseinästä, 43 cm päässä ulkoreunasta, 44 cm päässä itäseinästä ja 48 cm päässä takaseinästä. Se on suunnikkaan muotoinen, pitkä sivu 57 cm ja seinäkameron syvyysuuntaan lyhyempi sivu 41 cm. Sen reunat on murattu harmaakivistä samoin kuin komeron pohjakin. Aukon seinät ovat nokiset. Kysymyksessä on kunkaansalin lämmityslaite.

- 14.6. Meslöffin salin länsiseinän uuden muurauksen poishakkaamisessa on nyt jouduttu poistamaan seinän eteläpäästä länteen n.150 cm verran ulottuva, toisesta päätykulmastaan pyöristetty muurin jatke. (kuva) Sen yläosa on murattu tiilleistä ja paksuus on 50-60 cm. Tiilien mitat 24 x 11,5 x 6, 24 x 12 x 5,5, 26 x 12 x 6, Puretun tiiliosan korkeus oli n.lm. Tiiliosan jälkeen alettiin purkaa ohuella laastilla peitettyä harmaakivimuurauksesta olevaa alaosa, jonka Eerikin-tornin puoleinen sivu oli kaareva, ja joka tältä osaltaan oli n. 35 cm leveämpi kuin tiiliä. Itse purettavassa muurissa on uudemman muurauksen paksuus eteläpäässä n.40 cm. Antura 38 kaivannon syventämistä jatkettu. Kasematti S106:n pohjakiveystä poistettu.

- 17.6. Kohdassa A täytemaan poisotto jatkuu. Maan seassa lohonneita, hirsien jätteitä. Katkonaisia kerrostumia tummahkoa ja vaaleaa maata.
- Meslöffin salin länsiseinän uudemman muurauksen purkamisessa kaareva muurin jatke poistettu kokonaan. Alaosassa, kivistä muuratusta, oli laasti melko rapautunutta. Tästä eteenpäin oli itse länsiseinän purkaminen helppoa, sillä uusi ja vanha muuraus olivat tuskin nimeksikään kiinni toisissaan. Mutta 130 cm päässä kulmauksesta uudemman muurauksen laasti muuttuu harmaaksi ja erittäin kovaksi ja on lujasti kiinni vanhemmassa muurauksessa.
- Kasematti (kuva ~~8~~³) 106:n kuopassa muurin reunan ulkopuolella 3 riviä pystypaaluja, muurin alla 2 pystyhirttä, joiden päällä ollut muurin suuntainen ja aivan sen reunan alla ollut hirsi poistettu.

- 18.6. Messlöffin salin länsiseinän uudemman muurauksen poishakkaaminen jatkuu. Kivet vaikeasti irroitettavissa. Kohdassa A täyttemaan poisotto jatkuu. S 106:n pohjakiveyksen poistaminen keskeytetty toistaiseksi. Antura 38:n kaivaminen jatkuu. Kuninkaansalin ulko- ja sisäseinien piikkaus jatkuu, samoin seinien injektointi. Kuninkaansalin ullakolla alettu hakata itäseinään teräsbetonisten tukipalkkien syvennyksiä.
- 19.6. Messlöffin salin länsipäädyn uuden muurauksen poishakkaaminen jatkuu. Uusi muuraus on 5 sidepultilla kiinni vanhasa muurauksessa. Kohdassa B alettu seuloa maata kurttiinimuurin vierestä 2 m leveydeltä Eerikintornista etelään olevasta läntisemmästä muurista lähtien. Vahtimestarin rakennuksen seinien piikkaus aloitettu. Kuninkaansalin ullakolle tukipalkkien syvennysten hakkaaminen jatkuu.
- 20.6. Kuninkaansalin ullakolla hakattu itäseinän vetotankojen reikien ympärille tukipilarien syvennykset, kaikkiaan 4 kpl. Niiden korkeudet vaihtelevat 168 cm:stä 220 cm:iin, leveydet 70 - 95 cm. Ullakon pohjoispäässä porattaessa viimeisiä vetotankojen reikiä oli muuraus ollut hyvin löyhää ja muurista oli irronnut isoja kiviä. Nyt kävi ilmi, että ullakon itäseinässä olevan muurin alaosaan n. 30 cm päähän sen reunasta oli mahdollisesti rakennusvaiheessa jäänyt n. 60 cm leveä ja 30-50 cm korkea onkalo, jossa on jokunen irrallinen kivi, sekä hirren jätteitä. Takaseinässä oli melko tasaista muurasta. Kohdassa A täyttemaan poisotto jatkuu. Tasojen +79.60 ja +78.60 välissä n. 4 m:n säteellä kurttiinimuurin ja F101:n eteläseinän nurkkauksesta lukien on maa hyvin tiukkaa. Siinä on epäselvinä kerroksina hyvin tummaa maata, sinertävää hiesua ja hiekkaa. Vahtimestarin rakennuksen (P) piikkaus keskeytetty. Antura 38:n kaivannossa työ keskeytetty. Kuninkaansalin seinien piikkaus jatkuu. Kuninkaansalin ullakolla, itäseinän vetotankojen palkkien syvennykset hakattu valmiiksi. Holvin ja seinän välinen tila oli täytetty ete-

läisimmän vetoank.aukon kohdalta hiekalla ja ~~asinertäväl-~~ lä hiesulla. Se poistettiin.

- 24.6. Eerikintornin ulkopuolen kaivauksissa alettu poistaa maata +78.55 tasosta alaspäin n.parin metrin leveydellä kurttiinimuurin vieressä. Maata seulottu kokeeksi, mutta tuloksena oli vain muutama liitupiipun varren pala. Kohdassa A täytemaan poisotto jatkuu. Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen keskeytetty. Kuninkaansalin ja linnantuvan piikkaus jatkuu. Kasematti S104:n pohjan kaivauksessa tullut esille säännöllistä hirsiristikkoa. kuva 8
Pilarien II ja III:n kuopissa kaivamista voitu jatkaa, koska veden pinta on saatu alenemaan bastionin ulkopuolella valmistuvan padon ansiosta. Sama koskee myös antura 38:aa.
- 25.6. Kohdassa A täytemaan poisto jatkuu. Kohdassa B kurttiinimuurin vieressä 2 m. leveää kaivantoa jatkettu pituus- ja syvyysuuntaan. Maa on täytemaata, jossa pienehköjä kiviä, tiilin- ja laastinpaloja. Pilarien III ja IV:n kuoppien kaivamista itse pilarien alle jatkettu. Hirsiä poistettu. N:o III:ssa juoksuhiirsi paks. 24 cm, lev. 37 cm, siihen liittyy ristiliitoksella pari sidehirttä. Täytemaa pilarien alla koostuu hiesusta, kivilohkareista, pienistä kivistä, laastista sekä hiekasta, ja on hyvin tiukkaa. Antura 38:n kaivamista jatkettu, hirsiiä poistettu. Kasematti S104:n pohjalla oleva säännöllinen hirsiristikko tullut melkein kokonaan esille.
- 26.6. Eerikintornin ulkopuolen kaivauksissa maata seulotaan jatkuvasti. Kuninkaansalin pienen linnanpihan puoleisen seinän vaakunat ja ympäristö valokuvattu, koska syvennyksiä, joihin vetotankojen päätelevyt tulevat, joudutaan suurentamaan ja tällöin on pakko poistaa vaakunoiden välissä olevia liuskakiviä. Ullakon vetotankojen aukot valokuvattu, samoin Ison linnanpihan puoleinen aukko, sekä museon ullakolla olevat aukot. Kasematti S105:n pohjaa alettu kaivaa. Kasematti S104:n hirsiristikko kokonaan näkyvissä. Valokuvattu. (kuva 83.) Työt keskeytetty.

Pilari II:n kuopan syventämistä jatkettu.

Antura 38:n kaivamista jatkettu.

27.6.

Eerikintornin ulkopuolen kaivauksia kurttiinimuurin suuntainen 2 m leveä kaivanto saatu kaivettua tasoon +78.00. 110 cm:n päästä kurttiinimuurista alkaa puhdas hiekkakerros jota on 340 cm:n matkalla Fl01:n ulkoseinästä kaakkoon. Kerros alkaa tasosta +78.35. Sen välissä on 18-20 cm paksu hiilikerros.

Eerikintornin ja Fl01:n ulkomuurin välisestä muurinosasta poistettiin kivet halkeamasta lähtien. Niiden välissä oli runsaasti täyttemaata, joka koostui hiekasta, laastin palasista, aivan rapautuneesta laastista, tiilipalasista ja pienistä kivistä.

Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen aloitettu jälleen.

Antura 38:n kaivamista jatkettu, iltapäivällä valettu.

Pilari II:n anturan kaivamista jatkettu.

Kuninkaansalin ullakon holvi valokuvattu.

28.6.

Eerikintornin ja Fl01:n ulkomuurin välisen muurinosan alla suoritettussa kaivauksessa maa seulottu. Löytyi rautasanka, piipunmuotoinen rautaesine, luupyörä ja saviruukun kappaletta.

Noin 50 cm päässä halkeaman yläreunasta oli hiilikerros, jossa luita. Sen paksuus oli 10 cm ja se ulottui myös Fl01:n muurin vierustaa pitkin n. 1 m verran, leveyden ollessa vain n. 10 - 15 cm. Hiilikerros ei peitä koko puheena olevan muurin pohjaa, vaan ulottuu n. 1 m verran muurin länsipäästä Fl01:n ja vanh.kehämuurin kulmauksesta itäänpäin, leveyden ollessa n. 50 cm. Tämän kerroksen alla on keltaista hietaa. Muurin itäpäähän alla 135 m matkalla Eerikin tornista mitaten oli aivan ryynimäiseksi rapautunutta laastia sekä runsaasti jonkin eläimen toukan ruskeita koteloita.

Kasematti (kuva⁸) S104:n pohjan tiheä säännöllinen hirsiristikko on tasossa +75.87 - +75.85. Sen päällä olleet hirret oli poistettu jo edellisellä kesänä. Hirsikerroksien väli oli n. 15 cm ja se oli täytetty mullan, laastin ja hiekan sekaisella maalla, jossa seassa erikoisia pienehköjä kiviä. Laasti oli osittain kokonaan rapautunutta, osittain vielä palasina. Kaakosta ruoteeseen olevia hirsiiä on 6 kpl. Näiden päällä on koillisesta lounaaseen olevia hirsiiä 5 kpl,

ja ne ovat alimmaisten kanssa ristiliitoksessa (kuva⁸). Kaakosta luoteeseen olevissa hirsissä on koillisnurkasta lukien 3:ssa hirressä limisaumaliitos, sen jälkeen yksi hirsi, joka on ilman liitosta, seuraavassa hirressä on jälleen liitos, samoin sitä seuraavassa.

Koillisesta lounaaseen olevista hirsistä 4 on yhtä ja samaa hirttä koko matkan.

Kaakkoisnurkasta lukien toinen hirsi on sitävästoin kahdesta kappaleesta ja näiden päiden väliin jää 50 cm pitkä hirretön väli. Keskellä tätä väliä on pystyhirren pää.

Hirsien leveyksiä: 22 - 25 - 28 - 33 cm

- " - paksuuksia: 20 - 23 - 25 cm

Hirsien välisten suorakaiteiden koot:

40 x 35, 52 x 19, 50 x 52 cm, Suurin väli jossa oli mainittu hirretön väli oli 118 x 58 cm.

Hirret jatkuvat kasematti S105:een.

Kasematti S105:n pohjan kaivamista jatkettu.

Pilari II:n anturan kuoppa kaivettu.

Antura 39 alettu kaivaa.

- 1.7. Meslöffin salin länsipäässä on uudempaa muurausta poishakattaessa tullut esille n.35 cm leveä vanhempaa muurausta oleva länsiseinän osa. Salin luoteiskulmassa on muurien päällä aivan pintalaastikerroksen alla tiiliä yksi varvi 3 kpl luode - kaakko suunnassa. Osa tiileistä ulottuu "salin" sisäpuolelle nurkassa olevan muurauksen päälle. Tiiliä jatkuu myös sen vierustaa pitkin alaspäin. Tiilivarvin eteläpuolella on kapean muurinosan päällä yksi tiili kohtisuorassa varvia vastaan. Tiilien mittoja 28 x 13 x 8, 13 x 7 x ? Kasemattien S105:n ja S104:n välissä oleva hirsiristikko on jatkoa S104:n ristikolle. Kaakkois-luoteis suunnassa olevat hirret, joita on 2 kpl ja jotka ovat kasematti S104 hirsistä, ensimmäinen ja toinen peräseinästä lukien, jatkuvat aina S105:n läpi sen länsinurkkaan, kolmas hirsi jatkuu samoin edellisestä kasematista ja häviää bastionin sisämuurin alle. Ensimmäisestä hirrestä lähtee 6 poikkihirttä pohjoiseen, mutta ei yhtään etelään. Mainitus poikkihirret ovat limisaumaliitoksessa ensinmainittuun. Kasemattien väliin jää näistä 2 hirttä. *kuva 9*
(kuva ~~8~~) Yllä kuvatun ristikon päällä on vielä toinen ristikko, mutta paljon harvempi ja käsittää S105:n ja S104:n

välisen osan sekä itse kasematti S105:n. Sen muodostaa 4 etelä-pohjoissuunnassa olevaa hirttä, joista 2 kasemattien välissä ja 2 S105:n pohjalla, sekä 3 itä-länsisuuntaista hirttä, jotka ovat ristiliitoksessa alla oleviin, etelä-pohjoissuuntaisiin hirsiin. *kuva 10*

Kasematin eteläsivulta hirret ovat painuneet alaspäin ja kasematin keskellä olevat hirret ovat murtuneet ristiliitoksesta. Itä-länsisuuntaisissa hirsissä on kahdessa, kummassakin kaksi, läpikaraliitosta.

Pohjois-eteläsuuntaisissa hirsissä n:o 2 ja 4 idästä lukien on läpikaraliitokset.

Eteläseinästä lukien hirressä n:o 2 joka jää kasemattien väliin, on läpikara- ja pitkittäisliitos. Viimeeksimainitun liitoksen pituus on 107 cm. (Kuva⁸)

Kasematti S105:n keskellä on vielä rivi pystypaaluja, 6 kpl. 4 kpl ulottuu n. 60-40 cm pohjaristikon hirsien pintatastosta ylöspäin. Kaakkoisnurkassa on vielä 2 pystypaaluja, päät.ylimmän ristikon tasolla.

Hirsiristikoiden päällä ollut kivikerros oli n. 0,5 m paksu. Kasematti S105:n länsireunassa on vedenpoistokanava, joka alkaa pilari III:n etuseinästä ja jatkuu sen alitse kasematin länsisivua pitkin, hieman vinottain ja päättyy bastionin ulkopuolelle. Sen leveys on 58-68 cm, korkeus pohjoispäässä 35 cm, eteläpäästä 54 cm. Pohjan taso keskeltä +76.71, eteläpäästä +76.55, pohjoispäästä +76.95. Länsiseinä on suhteellisen hyvää muurausta ja suora, mutta kasematin eteläpäässä olevan tukikaaren pilarin nurkan kohdalla se tekee mutkan kääntyen kohtisuoraa kasematin takaseinää kohti. Muuraukseen on käytetty tavallisia lohkottuja kiviä sekä liuskekiviä. Laastia on saumoissa paikka paikoin melko paksuissa kerroksissa, varsinkin itäseinässä (7cm). Pohjana on liuskekiviä. Noin 70 cm päässä pohjoisreunasta kive~~y~~s loppuu ja kanavan keskikohta on 180 cm matkalta mullan ja irtokivien peitossa. Vain itäseinän alta pistää esiin 3 liuskakiveä n. 10-13 cm verran. A~~g~~losassa laattakivetys taas jatkuu. *kuva 10*

Itäseinän kasematin keskustan puolinen sivu on pinnaltaan epätasaista muurausta, jossa yksityiset kivet eivät ole erikoisen huolellisesti valittuja. Laastia on saumoissa runsaasti ja se on pintaosaltaan hyvin murenevaa. Seinän korkeus hirsiristikon päältä mitattuna on 130-135 cm. Päälläksen taso on +77.31, eteläpäästä +77,14 pohjoispää

on hieman rikkoutunut, kivet irrallaan yläosasta.
Kasematti S106:n pohjakiveystä alettu jälleen purkaa.
Pilari II:n anturan kuoppa valukunnossa.
Eerikintornin ulkopuolen kaivaukset keskeytetty iltapäi-
väksi.

- 2.7. Kasematti S104:stä hirret mitattu ja valokuvattu sekä sen jälkeen poistettu.
Kurttiinimuurin kaivannassa tullut esiin runsaasta laastista ja suurista kivistä muurattua anturaa sekä sen alla hirsiiä.
Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen jatkuu.
- 3.7. Kuninkaansalin ullakolla hakattu vetotankojen syvennyksiä Pienen linnanpihan puoleisen seinän 50 cm paksuun porrastukseen. Syvennyksiä on kaikkiaan 4 kpl. Ne ovat n. 60 cm leveitä, ja 40 cm korkeita.
Pilari II:n anturaa valettu.
Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen jatkuu.
Vahtimestarin rakennuksen (P) seinien piikkaus aloitettu jälleen. Itäseinän eteläikkunan yläpuolella tullut esiin ruskehtavaa maalia.
Eerikintornin ulkopuolen kaivauksissa alettu kaivaa kaivantoa porttimuurin länsisivulle Eerikintorniin asti.
- 4.7. Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaamista jatkettu.
Ryhdytty irrottamaan kiviä n. 35 cm leveästä vanhasta osasta alaspäin.
Kurttiinimuurin vieressä kaivauksia jatkettu porttimuurin molemmin puolin. Tehty maaleikkauspiirustus. *kuva 11*
Kasematti S106:n hirsiristikko kokonaan näkyvissä. Valok.
Antura 39 kaivannossa näkyvissä pystyhirsiiä.
- 5.7. Eerikintornin ja kurttiinimuurin välisen porttimuurin kynnyks tullut esille.
Antura 39:n kaivannassa muurinreunan ulkopuolella kaksi riviä pystypaaluja.
Porttimuurin kynnyksen päällä n. 10 cm paksu tiilimurska-kerros. (*kuva 7*)
Kasematti S106:n (*kuva 3* ~~52~~) hirsiristikko on tasossa +75.89 +76.57. Se käsittää 3 pohjois-eteläsuunnassa olevaa hirttä ja 3 niiden alla ristiliitoksissa edellisiin olevaa itä-

länsisuuntaista hirttä.

Ensimmäisessä hirressä lännestä lukien on kaksi läpikaraliitosta. Hirren pohjoispäässä on läpikaraliitoksen eteläpuolella n. 30 cm leveä lovi. Siitä n. 15 cm päässä on hirressä n. 50 cm pitkä osa, joka on muuta hirttä alempana ja siitä irrallaan. Hirrenpalan molemmin päin olevissa raoissa on hirren jätteitä.

Keskellä on pystyhirsiä sik-sak linjassa. Niiden päät ovat lahonneet teräviksi, eikä niitä ole katkaistu hirsiristikon tasosta kuten muut hirret. Pituudet ristikon tasosta 55 - 38 - 35 - 56. Hirsien paksuudet 15 - 20 cm.

Kasematin eteläreunan korokkeen alla pystyhirsiä, jotka kannattavat muurausta. Osa pystyhirsistä muurauksen ulkopuolella. Lännestä lukien ensimmäinen hirsi on irronnut liitoksistaan hirsiin n:o 4 ja 5 ja on "ilmassa". Hirsi n:o 4 on länsipäästään painunut alaspäin.

- 8.7. Kuninkaansalin ullakon palkkien laudoitusten purkaminen aloitettu.
Vesiportin bastionissa työt kuten edellä.
- 9.7. Eteläpatterin länsikaivannossa aloitettu jälleen työt. Aikaisemmin esilletulleet laastikerrokset poistettu.
Niiden alla jälleen uusi laastikerros.
Eerikintornin ulkopuolen kaivaukset lopetettu.
Kasematti S104:n keskelle alettu kaivaa imupumpun kuoppaa.
Otettu pystyhirsiä pois. Niiden koko pituudet ovat n. 230 cm. Löytynyt tuohivirsu.
Pilari III:n kaivantoa jatkettu pilarin alla. Löytynyt 2 toisissaanlaastilla kiinni olevaa tiiltä. Mitat 27 x 7 x 12,5, 12,5 x 6,5.
Antura 39 kaivamista jatkettu.
Kasematti S107:n tyhjentämistä edellisestä ^{Kasematti} /siihen kasatuista täyttemaasta jatkettu.
- 10.7. Antura 39:n kaivannossa muurin alla kolmessa rivissä pystypaaluja, kussakin kolme paalua.
Vahtimestarin rakennuksen seinien piikkaus jatkuu.
Kasematti S107:ssä täyttemaan poisto jatkuu.
Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen jatkuu.

- 11.7. Eteläpatterin länsiaukon kaivaminen jatkuu. Laastikerros alkaa 35 cm:n päästä itäseinästä, pohjoisseinästä n.120 cm päästä, länsiseinästä n. 1-2 m päästä. Kasematti S107:n täytemaassa havaittavissa eri kerrostumia. Tasosta +77.65 alaspäin on ensin 70 cm täytemaata, joka on osaksi viime kesänä siihen tuotu. Siinä on tiilin ja laastinpaloja sekä hiekkaa. Tämän jälkeen on parin sentin paksuinen tumma, kiinteä kerros, sen jälkeen karkeaa hiekkaa n. 5-8 cm. Tämän alla tiilimurskakerros 6-10 cm paksu, sen jälkeen runsaasti hiiltä sisältävä kerros. 280 cm päässä eteläseinästä tiilimurskakerros osittain häviää. Vahtimestarin rakennuksen (P) seinien piikkaus saatu loppuun. Pohjoisseinän oven yläpuolella katkelmia ruskeanpu-naisesta maalista.
- 12.7. Eteläpatterin länsikaivannon kaivaminen jatkuu. Kasematti S105:n keskelle kaivettu imupumpunkaivanto. Pystyhirssiä poistettu. Kasematti S107:n kaivaminen jatkuu.
- 15.7. Eteläpatterin länsikaivannassa työt jatkuvat edelleen. Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen jatkuu. Vesiportin bastionin S105:n syvennyskaivaukset jatkuvat.
- 16.7. Eteläpatterin länsikaivannossa on saavutettu n. 5 m:n syvyys ja tällöin on tullut esille kellarin holvikaton päällisyys. ^{N203} *kuva 6* Vesiportin bastionissa työt jatkuvat eri kasemateissa ennallaan.
- 17.7. Kasematti S107:ssä tasok^u+76.45 5-10 cm paksu laastikerros Sen alla kive~~ys~~ys. Pilari III:n kaivantoa laajennettu.
- 18.7. Eteläpatterin itäkaivanto ^{N102} aloitettu eteläpäässä tasosta +84.35, pohjoispäässä tasosta +86.00. Länsi ja eteläseinän kulmauksessa n. 2 m säteellä pelkästään tiilimurskaa. *kuva 12* Meslöffin salin länsiseinää purettu alaosasta, muurin vieressä olevaa maata poistettu. Kasematti S107:n pohjaa kaivettu. Antura 39 valettu. Pilari III:n kaivannosta poistettu kiviä. Pilarin alla on hirsikerroksen päällä 25-35 cm hiekkaa, jossa nyrkinkokoi-

sia kiviä, tiilin- ja laastinpaloja, sen jälkeen alkaa pilarin alaosan muuri.

Kuninkaansalin Pienen linnanpihan puoleisia verotankojen aukkoja suurennettu. Levyt paikoillaan.

Suvorovin ulkopuolella aloitettu vahvistustyöt.

- 19.7. Meslöffin salin länsiseinän esillehakkaaminen saatu suoritettua. Seinän edustalta tiililatomuksen kohdalta on poistettu täyttemaata. Se on osittain epäselvinä kerroksina, hiekkaa lahonnutta puuta, hiiltä tiilinkappaleita ja rapautunutta laastia. Työt keskeytetty. LIITE I
Eteläpatterin itäkaivantoa syvennetty.
Pilari III:n kaivantoa laajennettu, hirsiä poistettu.

- 22.7. Eteläpatterin itäkaivannolla työt jatkuvat.
Kasematti S104:ää alettu kaivaa anturan kuoppia ulkomuurin alle molempiin etelänurkkiin. Hirsiä poistettu. Kasematin länsinurkan alla pystypaalut hyvin tiheässä, aivan vierä vieressä.
Itänurkassa muurin alla hirsien päällä kerros rapautunutta laastia 15-20 cm, sen päällä kivet ja harvassa ristikossa olevia hirsiä. (ennen tiheää ristikkooa poistettujen hirsien jätteitä).
Kasematti S107:n pohjaa syvennetty.
Eteläpatterin itäkaivannossa on etelä- ja länsiseinien nurkkauksessa edelleen pelkkää tiilimurskaa länsiseinän vieressä 2 m ja eteläseinän vieressä 2,5 m pituudelta. Tiilien mittoja 26 x 12,5 x 6, 25.5 x 12,5 x 5.

- 24.7. Eteläpatterin itäkaivannossa ^{N102} työt jatkuvat.
Pilari III:n anturan kaivanto täytetty.
Kasematti S107 pohjan hirsistikkooa näkyvissä.
Kasematti S105 pohjan kaivaminen jatkuu.
Alettu purkaa Pohjoispatterin länsipäässä, Kirkkotornin muurissa olevaa tiileillä umpeenmuurattua holvikaarellista 165 cm korkeaa ja 73 cm leveää ^{missä} osaa. Valokuvattu ennen purkamista. Tiilien mittoja: 30 x 14,5 x 9
3,5 x 15.5 x 7,5
? x 16 x 9,5
30,5 x 14,5 x 8

- 25.7. Eteläpatterin itäkaivantoa syvennetään. Vesiportin bastionissa kaivetaan sen sisäpuolella ulkomuurin alle anturoiden kuoppia. Kasemattien S104 ja 105:n väliin S105:n sisäkulm.alle rakennettu antura.
- 26.7. Eteläpatterin itäkaivannossa työt jatkuvat. Tiilimuurauksen alla hyvin tummaa maata. Kuninkaansalin ullakolla valetaan palkkeja, toisia laudoitetaan. Eteläisimmän vetotankojen palkkien kohdalla oli jo aikaisemmin tullut esille tyhjä tila puolustuskäytävän lattian alla. Tila alkaa 477 cm päästä ullakon puolustuskäytävän eteläisestä sisäseinästä. Sen korkeus on 10 - 30 cm. "Kattona" on tasainen pinta, puolustuskäytävän lattia, pohjalla irrallisia kiviä. Pituus 150 cm. (kuva 13)
- Vesiportin bastionin ulkopuolella alettu kaivaa anturoiden kuoppia. Bastionin alaosan luiskaa purettu.
- 29.7. Kuninkaansalin ullakolle 2 palkkia valettu. Eteläpatterin itäkaivannossa alimman ampuma-aukon yläreuna tullut näkyviin. (kuva 12)
- Vesiportin bastionin kasemattien S105 ja S106:n välille valettu anturan alaosa. Kasematti S107:n pohjan hirsiristikkoa kaivetaan edelleen esiin. Vesiportin bastionin ulkopuolella olevan luiskan purkamista jatkettu. Mainittu luiska alkaa n. 65 cm päästä ampuma-aukkojen ulkoreunan alapuolelta. Luiskaa on muurattu n.50-40 cm verran bastionin ulkomuurin päälle ja tämä luiskan sisään jäävä muurin alaosa on suhteellisen hyvää ja pinnaltaan tasaista muurausta. Noin 100 cm matkalla tästä alaspäin luiska ja muuri ovat keskenään muurausliitteessä. Eteläpatterin kaivaminen lopetettu toistaiseksi.
- 1.8. Pilari V:n koekuopasta poistettu täytteet ja maata poistettu hirsiristikoihin asti. Tasossa +76.07 on pilarin suuntainen hirsi n. 30 cm päässä pilarista. Sen alla yksi sidehirsi, joka on liitteessä mainittuun hirteen ja loppuu sen ulkoreunaan. Näiden hirsien alla tasossa +75.90 on tiheä ristikko, samanlainen kuin kasematti S104:ssä. Ristikon väleissä on 3 pystypaalu, jotka oli katkaistu edellisessä kesänä. kuva 9

Kun Vesiportin bastionin ulkopuolella, kasematti S107:n kohdalla, eteläsivulla, lähellä kulmaa oli luiska poistettu, samoin muurin alaosa luiskasta alaspäin, kävi ilmi, että tämä kohta bastionissa oli ainoastaan pystyhirsien varassa, joiden päät olivat säröilleet ja osittain lahonneet. Muualla tavattavaa hirsien välistä täytemaata ei ollut. Tyhjä tila oli 70 -100 cm korkea. Osa siitä oli veden alla, osa sen yläpuolella. Tässä vaiheessa oli näkyvissä 2 pystyhirttä, joista toisessa laastia hirrenpään ja kiven välissä. Näiden takana yksi juoksuhirsi ja sidehirsi, joka on liitoksessa edelliseen ja sen päällä.

Muurin etuseinästä, aukon yläreunasta oli irronnut pari kiveä, jotka muurattiin kiinni.

Kasematti S106:n kohdalla bastionin ulkopuolella on antura jo valettu ja sen ulkoreuna peitetään nyt samanlaisella luiskalla kuin siinä aikaisemminkin on ollut. Kivet muurataan sementtilla, mutta niiden väliin jätetään rako kalkkilaastilla saumaamista varten.

Kasematti S106:n sisäpuolella, sen itäkulmassa rakennettu valukehikko toista anturaa varten.

- 2.8. Eerikintornin ulkopuolella on alettu kaivaa anturan kuoppaa Eerikintornista etelään olevien muurien väliin. Ensin jouduttiin poistamaan n. 50 cm korkea olka, jonka alla oli 2 muurinsuuntaista hirttä. Olan kivet olivat melko suuria, ilman laastia toistensa päälle ladottu. (kuvat 14, 15)
- Kasematti S106:n itänurkan antura veltttu, pohjoisnurkan anturan kehikko rakennetaan.

- 5.8. Eerikintornista etelään olevien muurien välissä anturan kaivannassa on näkyvissä 2 hirttä muurin reunan ulkopuolella, 4 muurin alla. Näiden alla 3 sidehirttä. Juoksuhirret jatkuvat porttimuurin alle. Hirret oli upotettu sinertävään hiesuun. (kuva 14)
- Vesiportin bastionin itäkulmasta länteen päin alettu poistaa luiskaa ja kaivaa syvemmälle.
- Bastionin ulkopuolella sen lounaisnurkassa, kasematti S107 kohdalla on bastionin alusta samanlaista kuin kulman toisellakin puolella, täytemaa ja kivet puuttuvat kokonaan, kannattamassa on vain osaksi murtuneita kiviä. Noin 135 cm päässä reunasta on pystyhirsi, tämän päällä sidehirsi ja sen päällä liitoksessa juoksuhirsi. Näiden takana tiheänä rivinä

pystyhirsiä.

Kasematti S107:ssä (kuva ¹⁶ ~~35~~) on viiden hirren ristikko. Alimmaisena kolme itä-länsisuuntaista hirttä, joiden päällä kaksi pohjois-eteläsuuntaista. Luoteisnurkassa itä-länsisuuntaisessa hirressä läpikaraliitos, sekä pystypaaluja. Keskimäinen itä-länsisuuntainen hirsi sekä molemmat pohjois-eteläsuuntaiset hirret ovat ristiliitoksessa keskenään.

- 6.8. Eerikintornin ja kurttiinimuurin välissä alettu kaivaa anturan kuoppaa ampuma-aukkojen 5 ja 6:n väliin. Porttimuurin itäpuolella olevaan kaivantoon tehty valukehikko. Kuninkaansalin vetotankojen palkkien valukehikot purettu.
- 7.8. Porttimuurin itäpuolen antura valettu. Vesiportin bastionissa työt jatkuvat ennallaan.
- 8.8. Eerikintornin kaivannossa on aivan kurttiinimuurin reunan alla koko muurin pituudelta hirsi ja sen päällä laasti. kuva 17 Ampuma-aukkojen 5 ja 6:n välissä kaivannossa on reunan alla olevan hirren paksuun 45 cm. Sen alla on 2 cm maatonutta laastia, sen jälkeen sinertävä hiesu. kuva 18 A, B
- 12-19.8. Kurttiinimuri V:n Eerikintornin puoleisen sivun uuden puolustuskäytävän pilarien anturoiden kuoppien kaivamista ja valamista jatkettu. Muurin alla oleva hiesumaa oli hyvin tiukkaa, pystyhirret suhteellisen hyvin säilyneitä hiesun ympäröiminä. Juoksuhirret hyvin lähekkäin muurinreunan kohdalla n. 60 cm leveydeltä. Muurinreunan ulkopuolella ei hirsiä, paitsi porttimuurin alla. Vesiportin bastionissa työt jatkuvat sekä sisä että ulkopuolella. Eteläpatterin itäkaivannon, N102:n kaivaminen jatkuu.
- 29.8. Eteläpatterin itäkaivannossa ^{N102} tasossa +79.50 laastikerros. Kerros alkaa 280 cm päästä pohjoisseinästä ja ulottuu koko kaivannon leveydeltä eteläänpäin 150 cm päähän eteläseinästä. Kerroksen paksuus on 6-10 cm. Sen alla on kiviä 50-70 cm paksuudelta. Kivet ovat hyvin suuria ja niiden väliin jää suuria rakoja, jotka on täytetty laastinpaloilla ja pienemmillä kivillä. Kaivannon eteläpäässä tasosta +79.00 - +78.75 alaspäin on tiilimurskakerros, joka ulottuu 120 cm päähän eteläseinästä. Etelä ja länsiseinän kulmauksessa 1 m säteellä nurkasta mi-

tattuna ei ole tiilinpaloja. Tiilimurskakerroksessa oli myös kokonaisia tiiliä.

Itämuurissa tasosta +78.70 alaspäin, 150 cm päässä etelämuurin kulmasta oli 35 cm läpimittainen pyöreä aukko, jossa hirren jätteitä. Mahdollisesti saman hirsi oli jatkunut koko kaivannon läpi, koska keskellä kaivantoa 150 cm päässä etelämuurista oli n. 2 m pitkä hyvin laho hirsi, taso +78.40.

Eerikintornin ja kurttiinimuurin välissä olevan porttimuurin alla on 5 hirttä kurttiinimuurin suuntaisina. Ne ovat suoraan hiesun päällä, osittain sen ympäröiminä. Niiden päällä muurin kivet. Hirsien leveydet 22-24 cm. Hirret ulottuvat 130 cm päähän kurttiinimuurista. Uloin hirsi loppuu porttimuurin länsireunaan, muut ulottuvat n. 50 - 70 cm päähän porttimuurin reunasta (kuva 14)

Hirret ovat samoja kuin porttimuurin itäpuolella. Samanlainen hirsirakennelma on jatkunut myös Eerikintornista etelään olevan korkean muurin itäpuolelle.

Kurttiinimuurin alla on 2 juoksuhirttä melko lähellä toisiinsa ja 2 sidehirttä sekä pystyhirsiä.

22.8. Eteläpatterin kaivannossa N102 tiilimurskan alla olevaa tummaa kulttuurikerrosta alettu seuloa, samoin pohjoispään kulttuurikerrosta, joka on ylempänä kuin eteläpään, n. tasossa +78,80 - +79.20.

Kaivannon eteläpäässä pohjois-eteläsuunnassa n. 170 cm päässä länsiseinästä, oli hyvin laho hirsi, joka ulottui 160 cm päähän eteläseinästä.

Kurttiinimuuri V:n uuden ampuma-käytävän pilarien valukehiköitä ja raudoituksia alettu pystyttää.

Kasematti S108:ssa alettu kaivaa anturan kuoppaa kasematin ulkoseinän alle. Pintamaata on n. 2 cm, sen alla n. 30 cm paksu tiilimurska ja laastinpalakerros. Niiden alla parin cm:n paksuinen kerros lahonnutta puuta, joka ulkoseinän vierustalla on 8 cm paksu. Sen jälkeen 30-35 cm täytemaata. Tämän alla laastikerros, joka on melko kovaa. kuva 13 B

26.8. Eteläpatterin N102:n kaivaminen lopetettu, koska itämuurin osoittautui olevan "ilmassa". Muurin alla on tyhjä tila, jossa hirsiä ja kiviä pohjalla.

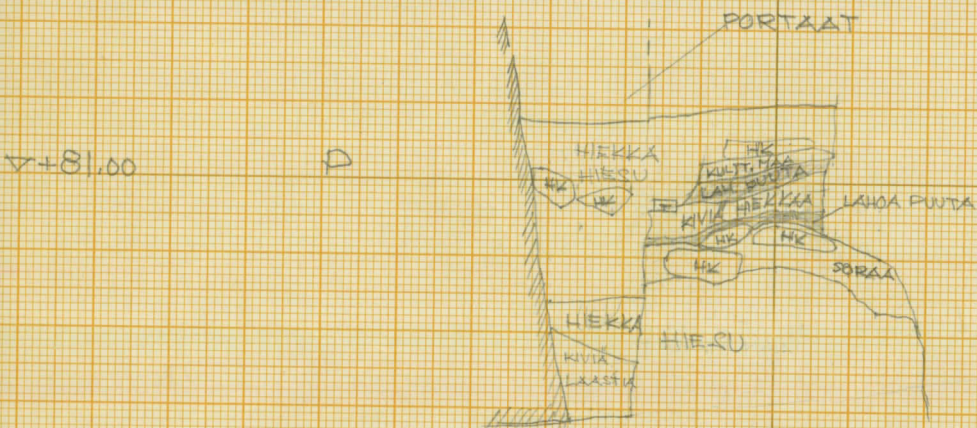
- 28.8. Kurttiinimuri V:n ja tila F101:n eteläseinän kulman anturan kaivannassa tuli esille hyvin laho hirsi joka oli F101:n muurin alla sen suuntaisena. Mainittu muuri oli 120 cm matkalta alareunasta mitaten huonoa, epätasaista muurausta ja oli ilmeisesti tarkoitettu jäämään maan alle. Muurin pohjakivien alla oli n. 1 cm paksu tumma kerros. Sen alla 15-18 cm paksu hiekkakerros, joka laskee kurttiinimuriin päin. Sen alla sinistä hiesua, jossa runsaasti ohuita ruskeita juovia, ruostekerrostumia, juovat ovat katkonaisia, vaakasuorassa. Kurttiinimuurin vieressä täytemaa on tummahkoa, sen ja hiesun raja on selvä, ja laskee jyrkästi kurttiinimuriin päin.
- 6.9. Kurttiinimuri V:n läntisimmän anturan kaivannossa jatkuu muurin ulkoreunan alla oleva 45 cm leveä hirsi. Tämän hirren takana 30 cm päässä siitä on toinen juoksu-hirsi. Nämä hirret, päättyvät hieman, n. 10 cm ennen kuin itse kurttiinimuri. Näiden alla 2 sidehirttä välit 60-70 cm, ristiliitoksessa edellisiin. Näkyvissä on myös muutamia pystypaaluja, yksi taaimmisen ristiliitoksen alla. *LITE II* F101:n ulkomuurin alla 130 cm päässä reunasta on yksi juoksu-hirsi. Ei pystypaaluja.
- 4.10. Kasematti ~~S110~~¹¹¹:n pohjaa peittää tiililatomus, jonka alaosa muodostuu lappeellaan olevista tiilistä. Niiden päällä on pitkällä syrjäällä pystyssä olevia tiiliä. Tiililattia alkaa n. 2 m päästä kasematin bastionin sisäpihan puoleisesta päästä ja ulottuu kasematin takaseinän pilarin etuseinän suuntaisesti pohjoiseen vedettyyn lijaan. Kasemattien S109/110 ja ~~S110~~¹¹¹ välisessä tilassa ei ole tiililattiaa. Tiilien mittoja: 24 x 11 x 5,5
24,5 x 11,5 x 6
Tiilien alla oli 63-65 cm täytemaata, sen jälkeen laastikerros, jonka alla kiveys.
- Kasematin ulkoseinän alla, heti pohja. Kivien alla on 25 cm paksulta täytemaata, jossa runsaasti laastia sekä tiilinpalasia. Paikka paikoin on tämän alla, tummaa maata, joka sisältää lahonnutta puuta, sekä tiilin paloja. Sen alla jälleen vaaleampaa laastin ja kivien sekaista täytemaata. (Kuva 19A)

Hirret ovat melko tiheässä ristikossa sekä kasematin ulkosivun alla, välit 45 - 50 cm, että sen keskellä, välit 60 - 80 cm.

11.10 Pilarien III ja IV:n kaivannassa pilarien välin suuntaisena, tasossa +77.35 on lappeellaan olevia tiiliä, 24 x 5 x ?. Niiden alla 18 cm paksu rapautunut laastikerros. Kaivannon pihan puoleisilla reunoilla kerros on vain 5 cm paksu. Laastin alla tummaa maata n. 18 cm ja jälleen rapautunutta laastia, n. 10 cm, joka on pohjakiveyksen päällä. Pohjakiveys ulottuu pilarien III ja IV:n välissä 90 cm päähän bastionin keskusta päin ja pilarien IV ja V välissä 100 cm päähän.

Kuninkaansalin ullakon puolustuskäytävän holvista on purettu myöhemmin muurattu osa.

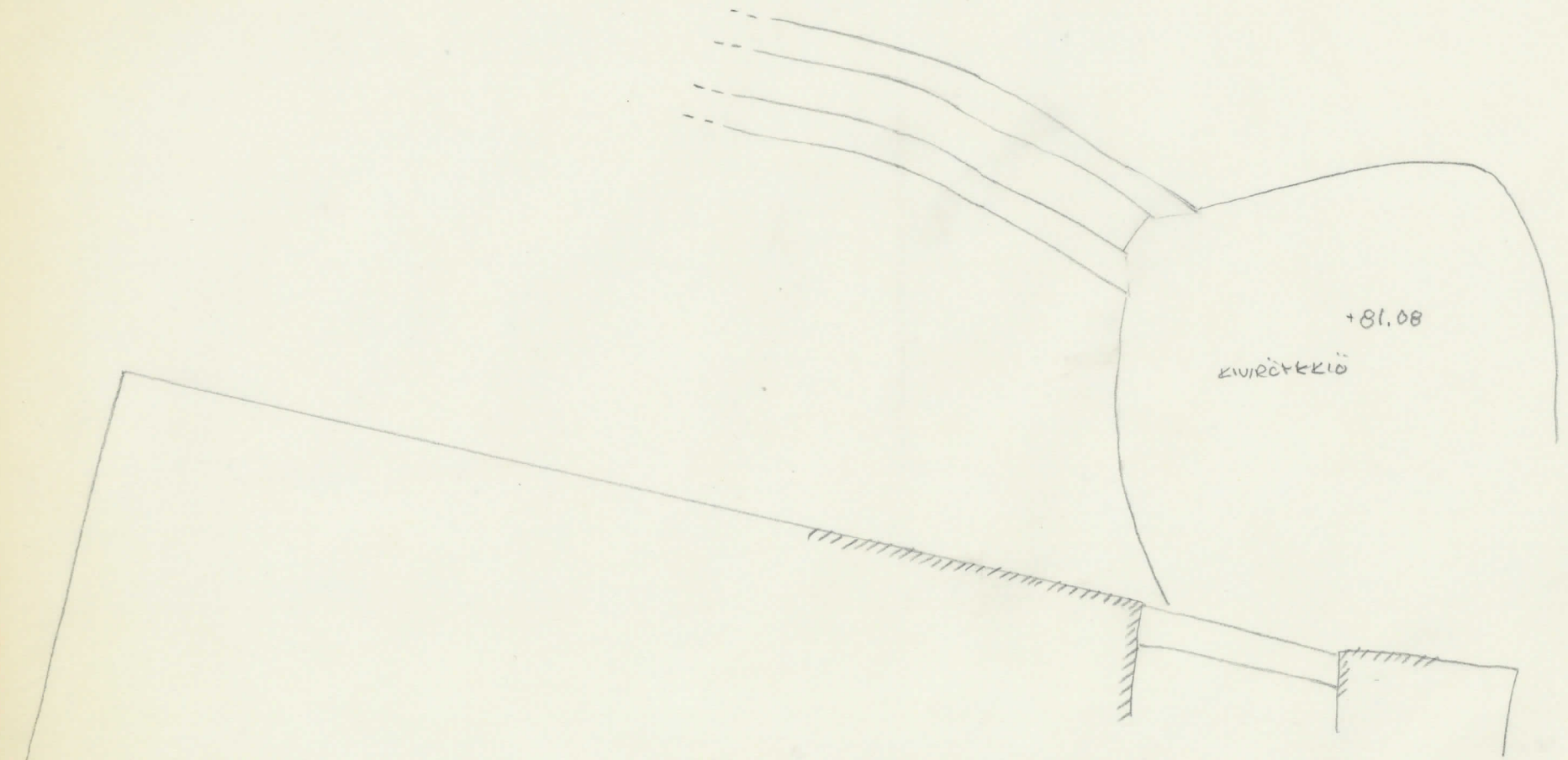
Vanha, alkuperäinen osa käsittää puolustuskäytävän pohjoispään. Se on segmenttiholvia, joka alkaa suoraan Kirkkotorin muurista. Sen itäsivu alkaa Ison linnanpihan länsiseinästä, jossa on kapea olka. Länsisivu alkaa ullakon

OLAVINLINNA

ISO LINNANPIHA
LÄMPÖKANAVAN KAIVANTO Q-P
MAALEIKKAUS
MK. 1/50
1967

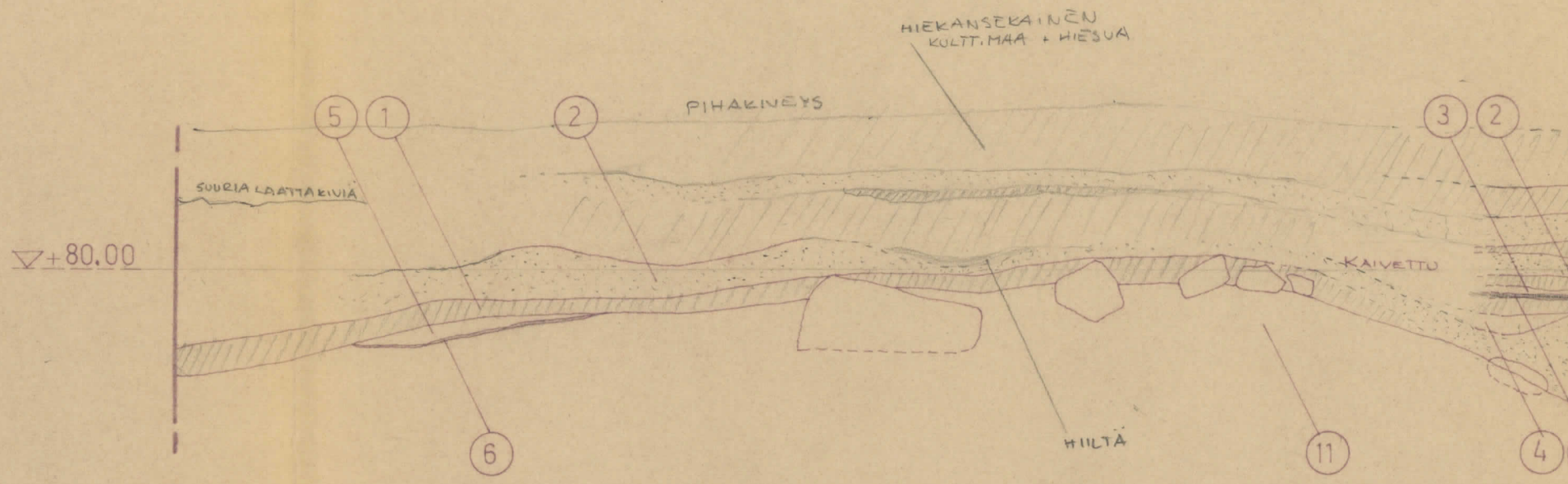
KUVA 15
PK 1967

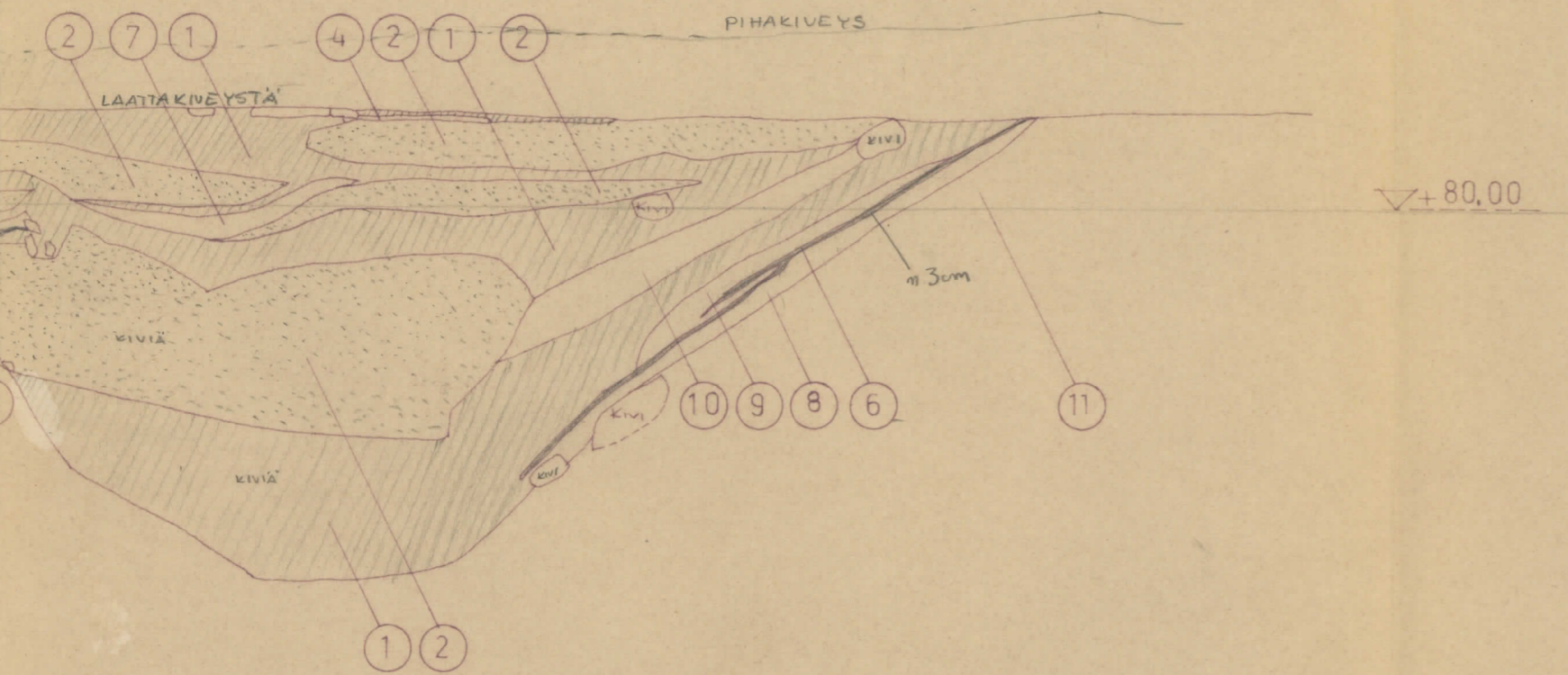

MK. 1:50

MUISTIINPANOJA:

- 1 KULTTUURIMAA
- 2 LAASTI
- 3 TUMMAHKO, HIEKANSEKAINEN LAASTI
- 4 KELTAINEN HIEKKA
- 5 HIESU
- 6 LAHOPUUKERROS
- 7 TIILIMURSKAA
- 8 TUMMUNUT HIESU (LUONNONMAA)
- 9 LAASTI + HIEKKA
- 10 VAALEAHKO KERROKSELLINEN MAA (HIESUA, LAASTIA, TIILIMURSKAA)
- 11 LUONNONMAA

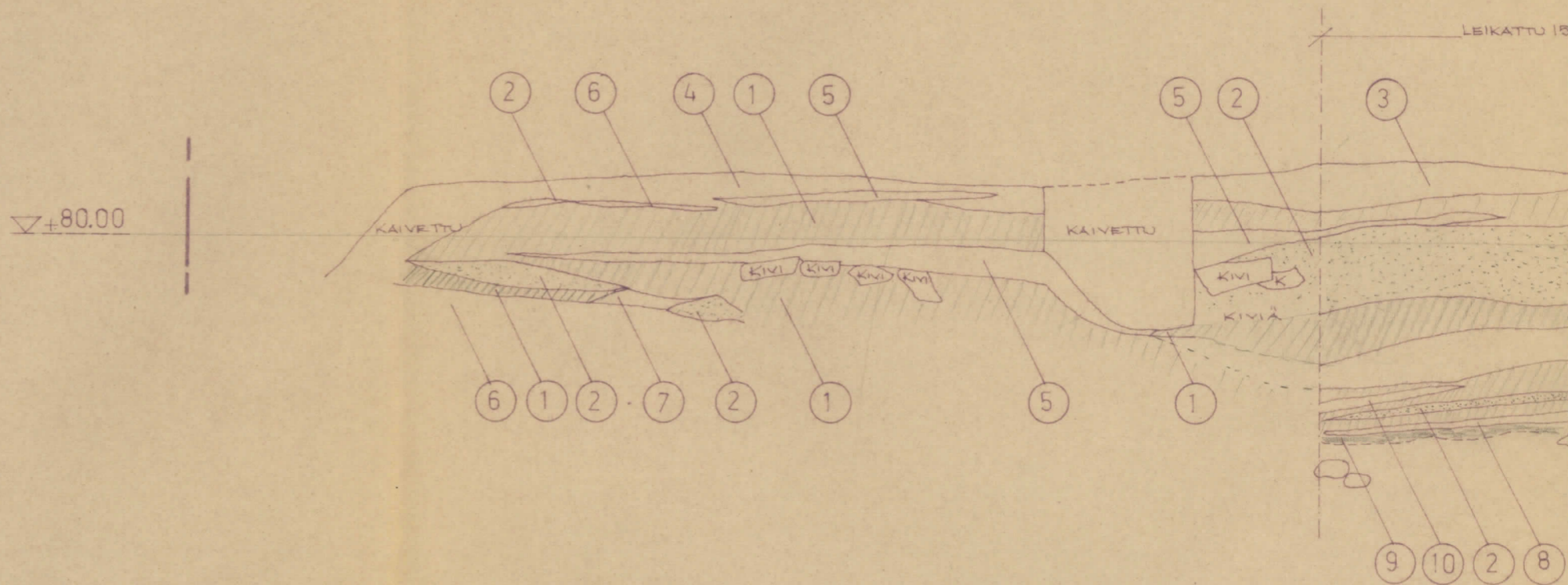
KUVA 16
P.K. 1967

OLAVINLINNA
ISO LINNANPIHA, MAALEIKKAUKSIA
MK 1/50 THEININEN

Kaukiainen
Valinta

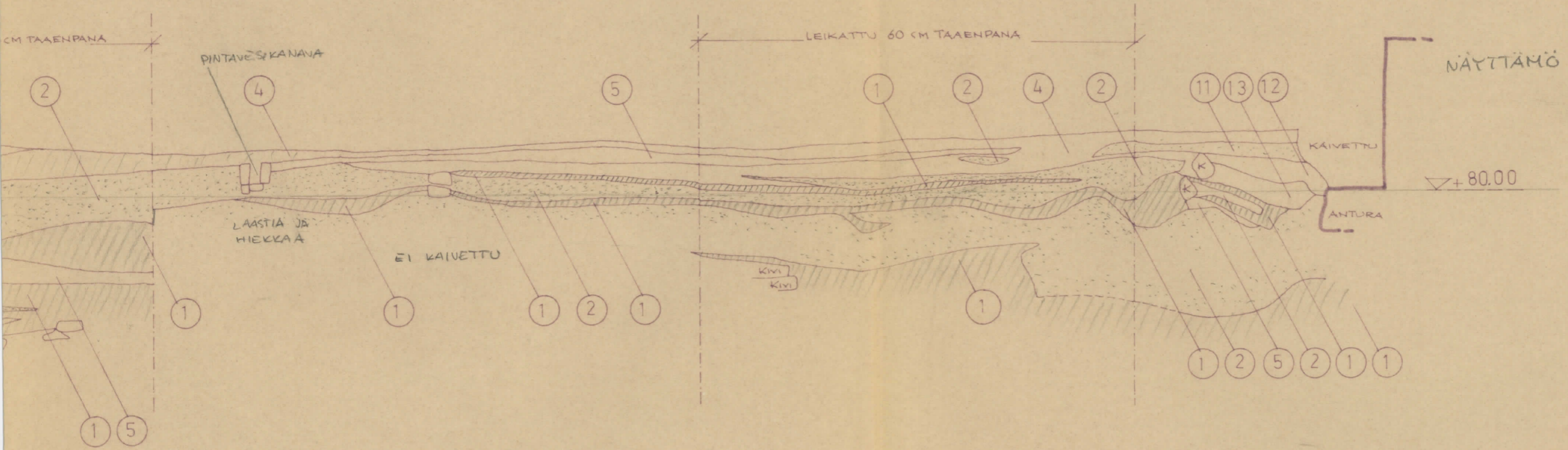
MUISTIINPANOJA:

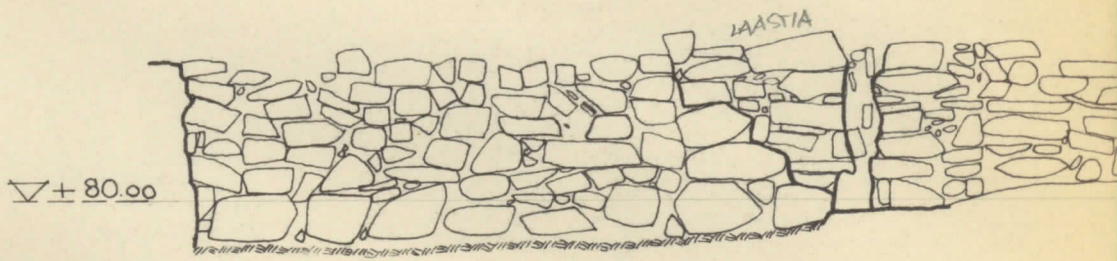
- 1 KULTTUURIMAA
- 2 LAASTI
- 3 TIILIMURSKAA JA KULTTUURIMAA
- 4 HIEKANSEKAINEN TUMMAHKO MAA
- 5 KELTAINEN HIEKKA
- 6 HÄRMÄÄ HIETA
- 7 HIEKKA
- 8 HIESU
- 9 LAHOPUUKERROS
- 10 RUSKEANPUNAINEN MAA
- 11 LAASTIA JA TIILIMURSKAA
- 12 LAASTIN JA HIEKANSEKAINEN MAA
- 13 HIEKAN JA LAASTIN ^{SEKAINEN}VAALEAHKO KULTTUURIMAA

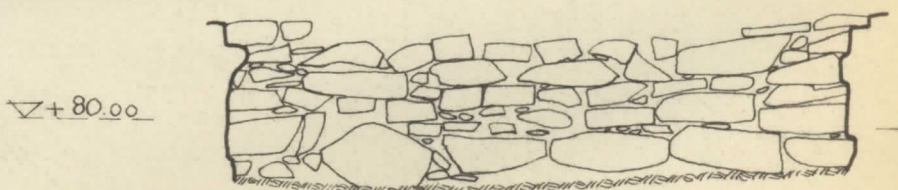
OLAVINLINNA
ISO LINNANPIHA
KUVA 18

EIKKAUS G-G

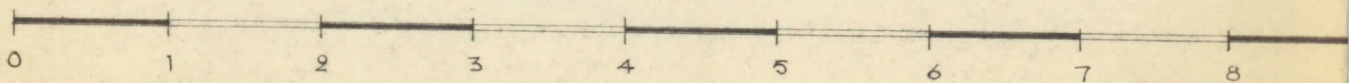

POHJOISSEINÄ

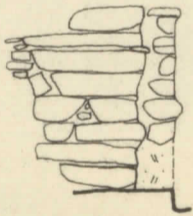

ETELÄSEINÄ

▽+80.00

▽+80.00

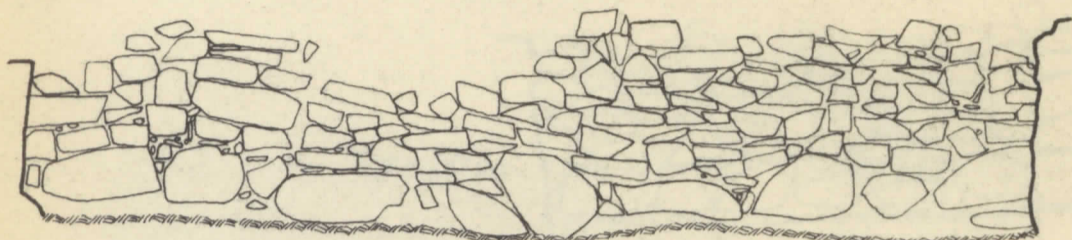

▽+80.00

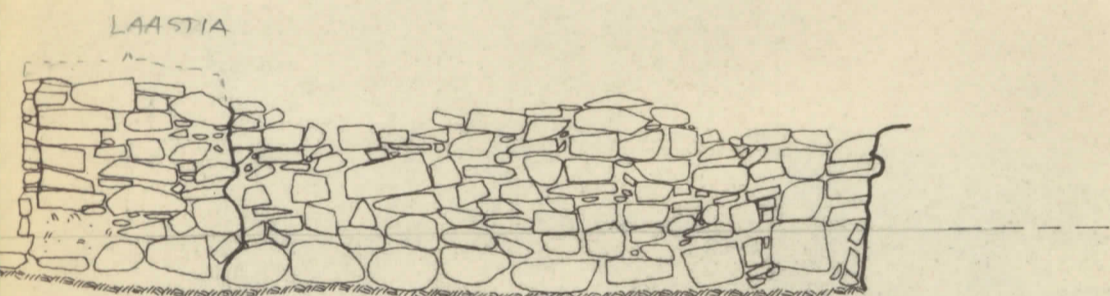

OVIKON ETELÄPIELI

KUVA 9 K.K. 1966

LÄNSISEINÄ

ITÄSEINÄ

KUVA 9 K.K. 1966

OLAVINLINNA

150 LINNANPIHA, HUONE R. 102

MITTASI JA PIIRSI V. 1966 M. MUHONEN

KOP. 1967 T. HEININEN